

Pismo iz Londona

Acija Alfirević

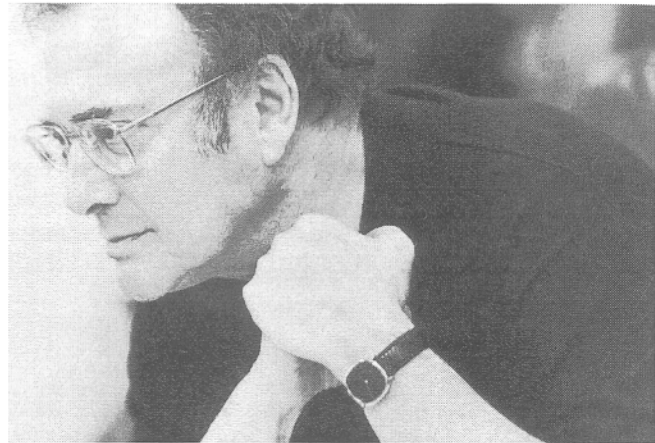
HAROLDU PINTERU ZA 70. ROĐENDAN

Prvi put stigla sam u London 10.10.1976. - na 46. rođendan britanskog dramatičara Harolda Pintera. Otad svake godine na taj dan - ma gdje bila - na neki način slavim svoju vezu s Londonom i usput se sjetim rođendana omiljenog mi dramatičara.

Harold Pinter prvi put postao je poznat našem gledateljstvu kad je u siječnju 1972. u beogradskom Ateljeu 212 izvedena njegova drama *Rođendan* (*The Birthday Party*) iz 1958. godine; a potom je u proljeće 1974. Teatar u gostima na pozornici Teatra ITD premijerno izveo *Stara vremena* (*Old Times*) iz 1971, te 1979. dramu *Prijevara* (*Betrayal*) napisanu tek godinu prije.

Harold Pinter uglavnom je povučen i samotajan čovjek, ali i nepredvidljiv poput nekih od svojih dramskih likova, te svoje rođendane rijetko slavi.

Međutim, 50. rođendan ipak je bio proslavio i to četiri mjeseca i tri dana kasnije, 13. veljače 1981, kad mu je na pozornici Lyttelton kazališta Kraljevskog narodnog kazališta (Royal National theatre) scenski izvedena radiodrama *Obiteljski glasovi* (*Family Voices*) koju je netom završio, a koja je prethodno izvedena na BBC radiju. Tom prilikom je slavjenik Harold Pinter zamolio nazočne - među kojima sam se imala sreću zateći - da svaki - umjesto dara - izdvoji 50 penija ili jednu funtu i priloži

domaćicama, jer je od sakupljenog novca želio kupiti papir i pribor za pisanje te ih poslati u zatvor, u Čehoslovačku, svom prijatelju i kolegi, dramskom piscu Vaclavu Havelu. Moram priznati da sam tada prvi put čula za Vaclava Havela i priložila 50 penija.

Nakon toga, pošlo mi je za rukom na kratko se sastati s Pinterom i objaviti u "Startu" te iste godine članak s naslovom "Poila stoljeća Harolda Pintera". Sjećam se da je Pinter tada govorio o svom židovskom podrijetlu i odrastanju u Istočnom Londonu, te događajima koji su na njega ostavili neizbrisiv trag i najvjerojatnije uvjetovali njegovo oblikovanje u jedinstvenog dramatičara. Najpotresniji događaj koji je istaknuo bio je kad je na početku II. svjetskog rata 1939. evakuiran s drugom londonskom djecom u Cornwall, gdje je prvi put - bez svojih bližnjih - osjetio osamljenost, otuđenje i strah. Na povratku u London 1944.

bio je svjedokom bombardiranja i užasnut požarom koji je bomba prouzročila u dvorištu kuće njegovih roditelja iz koje su onda morali iseliti. Tada je shvatio kako je ljudska egzistencija nesigurna i kako u svakom trenutku prijete opasnost. A poslije rata Sir Oswald Mosleyevi fašisti učvrstili su se u Engleskoj i Istočni London bilo je i dalje nesigurno mjesto.

Ako ste izgledali kao Židov i k tome još nosili knjige u ruci, što je moglo značiti i da ste komunist, svakodnevno ste bili izloženi nasilju, pričao je Pinter. Premda ste izbjegavali mračna i pusta mjesta, uvijek bi se grupica provokatora našla na vašem putu s razbijenim bocama u rukama. Trebali ste se držati mirno, započeti razgovor s njima, kao: Kako ste? I ako bi vam odgovorili: Dobro, dodati: Onda je sve dobro, zar ne? i požuriti svojim putom. Međutim, nekoliko puta sam se ipak morao potući: nisam nikako mogao izbjeći... U onim danima bilo je mnogo nasilja, a svjestan sam da i u ovom trenutku dok govorim u svijetu ima mnogo nasilja...

U lokalnoj gimnaziji, koju je pohađao od 1942. do 1948, Pinter je posebno zavolio svog profesora engleskog jezika, Josepha Brearleya, koji je bio ljubitelj teatra i vodio je školsku dramsku grupu. Tako je mladi Pinter glumio Macbetha i Romea, a po završetku gimnazije dobio je stipendiju za studij glume na čuvenoj Kraljevskoj akademiji dramskih umjetnosti (Royal Academy of Dramatic Art/RADA). Našavši se na Akademiji sa studentima koji su potjecali iz drukčijih društvenih slojeva i koji su djelovali kultiviranije i profinjnije, Pinter se veoma neugodno osjećao pa je prestao pohađati Akademiju. Međutim, svakog bi dana rano ustajao i glumio pred roditeljima da ide na predavanja dok bi zapravo lutao gradom i uvečer se vraćao kući s izmišljenim pričama kako je bilo na Akademiji tog dana.

Ipak, nije odustao od studija, 1951. godine Pinter se upisao na Središnji fakultet za govor i dramu (Central School of Speech and Drama) gdje je studirao glumu. Već sljedeće godine

profesionalno je glumio najprije u putujućoj Anew McMastersovoj družini na turneji po Irskoj s najpoznatijim Shakespeareovim tragedijama, a 1953. pridružuje se londonskom kazalištu King's Hammersmith gdje je susreo glumicu Vivien Merchant - svoju buduću suprugu.

Od 1954. do 1957. glumio je u standardnim komercijalnim komedijama i dramama pod glumačkim imenom David Baron. U to vrijeme pisao je poeziju, kratke priče i roman *Patuljci (The Dwarfs)* koji je kasnije preinačio u dramu. Za svoju prvu dramu, Pinter je neočekivano dobio ideju. Na jednoj zabavi u Londonu uveli su ga u sobu gdje je ugledao dva čovjeka. Jedan je bio sićušan i neprestano govorio nešto dok je pripremao jelo drugom - golemom vozaču kamiona koji je imao kapu na glavi i nije prozborio ni riječi. O ovom neobičnom prizoru Pinter je pričao svom prijatelju Henryju Woolfu rekavši da će jednog dana napisati dramu temeljenu na slici i prilici ta dva čovjeka. Dok je Pinter glumio u kazalištu u Torquayu, jednu mu je večer iznenada telefonirao Woolf pitajući ga za dramu. I u četiri poslijepodneva Pinter je sastavio svoju prvu dramu *Soba (The Room)* premijerno izvedenu 15. svibnja 1957. u Bristolu u režiji Wolfa. Drama je postigla neočekivani uspjeh, tako da je poznati producent Michael Codron zamolio Pintera da napiše drugu dramu. Pinter mu je uskoro dao dramu *Zabava (The Party)* koju su potom preinačili u *Rodendan (The Birthday Party)*.

Rodendan je prvi put izveden u proljeće 28. travnja 1958. u The Arts Theatreu u Cambridgeu, a potom u Oxfordu i Wolverhamptonu, te na koncu turneje 19. svibnja u londonskom kazalištu Lyric Hammersmith. Kritičari su tu dramu odmah slijedećeg dana napali brojnim prezirnim i optužujućim osvrtima, tako da su producent Codron i uprava kazališta odlučili predstavu skinuti s repertoara nakon samo šest izvedbi. Ugledni kritičar Harold Hobson potom je u "The Sunday Timesu" 25. svibnja

objavio svoj osvrt u kojem je hvalio *Rodendan*, a u njegovu autoru - Haroldu Pinteru - prepoznao "značajni novi glas britanske drame" (*a significant new voice of British drama*). Premda je drama skinuta s repertoara, Pinterova briljantna karijera dramskog pisca upravo je započela zahvaljujući i Hobsonovoj vidovitosti.

Otada, od 1958, *Rodendan* se neprestano izvodi na pozornicama diljem svijeta; a u proljeće 1998. drama *Rodendan* proslavila je svoj 40. rođendan u kazalištima diljem Velike Britanije. Istovremeno čak u dva londonska kazališta - Richmond i Piccadilly - pred brojnom oduševljenom publikom.

Nakon *Rodendana* iz Pinterova pera nastale su drame *Neznatna bol* (*A Slight Ache*), *Dizalo za jelo* (*The Dumb Waiter*) i *Kućepazitelj* (*The Caretaker*), prvi put izvedena 27. travnja 1960. u Arts kazalištu u Londonu. Vrlo je brzo ta drama, kao i *Rodendan*, postala najizvođenija Pinterova drama. Slijede *Patuljci* (*The Dwarfs*), *Izlazak* (*A Night Out*), *Večernja škola* (*Night School*), *Zbirka* (*The Collection*), *Ljubavnik* (*Lover*), *Čajanka* (*Tea Party*) i *Povratak* (*Homecoming*) premijerno izvedena 3. lipnja 1965. u Aldwych kazalištu u Londonu i koja je potom po svom značaju u Pinterovu opusu stala uz mjesto *Rodendana* i *Kućepazitelja*.

U *Povratku* je u ulozi Ruth briljirala Pinterova supruga Vivien Merchant, premda je Pinteru u to vrijeme "zapela za oko" inteligentna i zgodna novinarka Joan Blackwell s kojom će kasnije ostvariti sedmogodišnju ljubavnu vezu.

Poslije *Povratka*, Pinter stvara dramu *Podrum* (*Basement*), *Krajolik* (*Landscape*), *Tišina* (*Silence*), *Stara vremena* (*Old Times*), *Samogovor* (*Monologue*), *Ničija zemlja* (*No Man's Land*) te 1978. dramu *Prijevara* inspiriranu svojom vezom s Joan Blackwell. Rastavši se od Vivien Merchant, Pinter se upustio u novu vezu s aristokratkinjom Lady Antoniom Fraser, inače istaknutom književnicom, s kojom se uskoro vjenčao. Njihovo vjenčanje svojevrsna je mala apsurdna drama: na samom

vjenčanju ispostavilo se da Pinter i Merchantova nisu uopće razvedeni! U Engleskoj, naime, pri razvodu braka postoje dva stupnja - "nisi" i "absolut" - i tek kod postizanja drugog brak se smatra razvrgnut. Tako da su Pinter i Lady Fraser u prvom pokušaju obavili tek formalnu proslavu s gostima. Nekoliko mjeseci kasnije, nakon što su svi dokumenti bili u redu, Pinter i Lady Fraser tiho su ponovno otišli pred matičara i do danas su u sretnom braku.

Na savjet i nagovor Lady Fraser, Pinter "vadi iz ladice" dramu *Staklenik* (*Hothouse*) koju je napisao 1958. i daje je na izvođenje u Hampstead kazalište 1980. Pamtim da sam se na predstavi *Staklenika* zatekla u društvu jednog drugog afirmiranog britanskog dramatičara - Toma Stopparda, koji je također obožavatelj Harolda Pintera.

Nakon svojih prvih "polu stoljeća" Harold Pinter nastavio je biti plodan i ova dva desetljeća napisavši drame *Vrsta Aljaske* (*A Kind of Alaska*), *Postaja Victoria* (*Victoria Station*), *Čašica za sretan put* (*One for the Road*), *Planinski jezik* (*Mountain Language*), *Novi svjetski poredak* (*The New World Order*), *Vrijeme za zabavu* (*Party Time*), *Mjesečina* (*Moonlight*), *Pepeo pepelu* (*Ashes to Ashes*) i 1999. *Proslavu* (*Celebration*) koja je kao svjetska premijera izvedena 16. ožujka 2000. u londonskom Almeida kazalištu u režiji samog autora!

Ovim kao da je Pinter sam inicirao i započeo proslavu svog predstojećeg 70. rođendana, a održanu na sam dan - 10. 10. 2000. u prostorijama izdavačke kuće Faber and Faber koja je, inače, tiskala najviše Pinterovih djela. Međutim, Pinter je ipak bio iznenađen i iskreno dirnut ovom proslavom na kojoj su mu predstavili i poklonili knjigu pod naslovom *Harold Pinter: A Celebration*, a koja se sastoji od eseja njegovih prijatelja i kolega u kojima oni na anegdotski i impresionistički način pokušavaju ući u bit Pinterove osobnosti i postojanosti.

“Stari bik se i dalje propinje” (*The old bull surges on*) - napisao je Henry Woolf. Jer, uz neke časte iznimke poput Goethea, Shawa i Millera, većina dramskih pisaca su do 70.

H. Pinter: *Prijevara*, Teatar u gostima, Zagreb, 1979. Na slici: V. Drach, N. Spasojević, R. Bašić godine mrtvi, u mirovini ili potrošeni. Ali Pinter je održao svoj duh i tijelo. Simon Gray u svom sastavku Pintera uspoređuje s Dickensom, a David Hare piše: “... on je osoba koja je prostudirala i apsorbirala europske ideje i koja ih je htjela rasprsnuti, sa zastrašujućim treskom, u okruženje engleske radničke klase” (... he was a man who had read and absorbed European ideas and who wanted to explode them, with a terrifying bang, into English workingclass settings).

Richard Eyre napisao je da je “Pinter postao pridjevni, njegovo djelo ušlo je u kulturni krvotok: on je postao dio onog tko smo i što smo mi” (*Pinter has become adjectival, his work has entered the cultural bloodstream: he's become part of who and what we are*). Sir Eyre dalje spominje kako je najsnažniju političku dramu ikad vidio u Pragu 1969. godine neposredno nakon ruske invazije, a koja je bila “drama o totalitarizmu, proganjanju, slobodi, strahu i ljubaznosti, pod naslovom *Rodendan*”

(a play about totalitarianism, persecution, freedom, fear and kindness, called *The Birthday Party*).

Alan Bates u svom prilogu prisjeća se kako je 1960. od svog menedžera dobio jednu dramu za koju mu je rekao da je “ne može uhvatiti ni za glavu ni za rep” (*couldn't make head or tail*), ali nemajući posla Bates ju je prihvatio mada ni sam nije razumio o čemu se radi; međutim privukla ga je njena poezija i čovjekoljublje. (*I didn't understand the play either but that I'd had an instinctive reaction to its poetry and humanity.*)

A drama o kojoj je riječ bila je *Kućepazitelj* (*The Caretaker*). Pinter u principu odbija govoriti o svojim dramama.

Ja nisam teoretičar. Nisam mjerodavan ili pouzdan komentator dramske scene, društvene scene, bilo koje scene. Pišem drame, kad mi to polazi za rukom, i to je sve - izrekao je u svom već legendarnom govoru na Državnom studentskom dramskom festivalu u Bristolu 1962.

HAROLDU PINTERU ZA 70. ROĐENDAN

Teatar je velika, energična, javna djelatnost. Pisanje je, za mene, posve privatna djelatnost, pjesma ili drama, nema razlike.

Što ja pišem ne obavezuje se na ništa drugo nego na sebe samo. Moja odgovornost nije prema gledateljima, kritičarima, producentima, režiserima, glumcima ili ljudima općenito, nego prema dotičnoj drami, samoj.

Obično započnem dramu na posve jednostavan način; nađem par lica u određenom kontekstu, bacim ih skupa i slušam što govore, dok držim nizak profil. Kontekst je, za mene, uvijek bio konkretan i određen, a također i lica. Nikad nisam započeo ni jednu dramu iz neke apstraktne ideje ili teorije...

Gledatelji, kritičari i teoretičari često su uz Pinterovo djelo pridodavali frazu "nedostatak komunikacije" (failure of communication) što je on ovako komentirao:

Ja vjerujem u suprotno. Mislim da komuniciramo predobro, u svojoj tišini, u onome što nije rečeno, i da je ono što se događa neprestana izlika, očajnički zalaznički pokušaj da se držimo sami sebe. Komunikacija je isuviše zastrašujuća. Ući u nečiji tuđi život je zaprepašćujuće. Razotkriti drugima siromaštvo u nama samima je pre-strahovita mogućnost.

U Pinterovim dramama često nailazimo na brutalnost i nasilje, ali i dozu humora.

Ne pišem s određenim ciljem, namjerom - pojašnjava autor. Nemam neku ideologiju u svojim dramama. Samo pišem; ja sam vrlo instrinktivan pisac. Nemam proračunan cilj ili ambiciju; jednostavno se zateknem kako pišem nešto što onda slijedi svoj vlastiti put. I taj put ide za tim da uključi djela nasilja jedne ili druge vrste, jer je takav svijet u kojem živim. Isto kao i vi. A humor je nešto tako misteriozno. Ne pišem nikakve smiješne stvari, ali nešto od toga čini da se smijem. Zateknem se kako se smijem dok pišem i primjećujem da se jedan ili dva čovjeka također smiju, s vremena na vrijeme.

HAROLDU PINTERU ZA 70. ROĐENDAN

Pinterov jezik i stil su jedinstveni; u teoriji već uvriježeno okarakterizirani kao "pinterovski".

Imam poseban odnos prema riječima koje stavljam na papir i licima koja nastaju iz njih što nitko ne može podijeliti sa mnom - kaže Pinter. I možda zato ostajem ravnodušan prema pohvalama i zapravo posve indiferentan prema pogrđama. Pohvale i pogrđe odnose se na nekoga tko se zove Pinter. Ne znam čovje-

H. Pinter: *Prijevara*, Teatar u gostima, Zagreb, 1979.
Na slici: Ana Karić

ka o kojem govore. Znam drame, ali na posve drukčiji način, na posve privatn način.

Ne mogu sumirati ni jednu od svojih drama. Ne mogu opisati ni jednu od njih, osim što mogu reći: To je ono što se dogodilo. To je ono što su rekli. To je ono što su učinili.

U okviru proslave Pinterova 70. rođendana u Comedy kazalištu na West Endu postavljena je drama *Kućepazitelj* s "velikim" Michaelom Gambonom u naslovnoj ulozi, a kojem je ovaj atribut dao Sir Ralph Richardson gledajući ga kao Brechtova Galilea 1980. godine na početku njegove karijere. Inače, Gambon je prethodno igrao u Pinterovoj *Prijevari* 1978.

Premda, dakle, velik i sada već i sam nositelj titule "Sir", Gambon nije tip glumca zvijezde poput onih koji se obično pojavljuju u kazalištima komercijalnog West Enda. Međutim, raspravljajući zašto se Pinterov *Kućepazitelj* prikazuje na West Endu, kritičari su došli do

zaključka da je to stoga što je ta drama sama po sebi zvijezda! (*The play is a star!*)

Dramu je kao svoj dar Pinteru režirao njegov obožavatelj Patrick Marber, inače istaknuti dramatičar mlađe generacije, koji je naglasio da je upravo *Kućepazitelj* kojeg je slučajno bio vidio u Lytteltonu 1980. bio presudan za njegovo bavljenje teatrom.

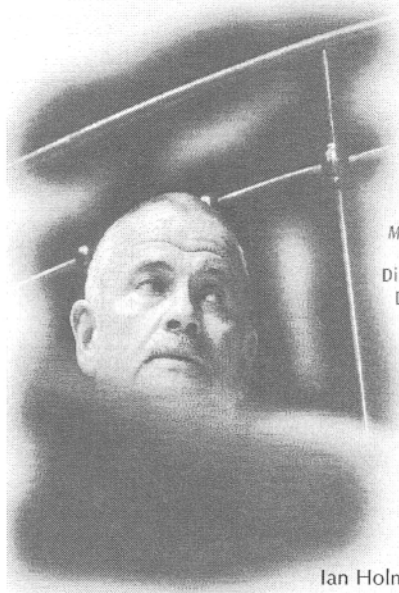
Osim teatra, Harold Pinter je kao gimnazijalac otkrio i zavolio film te pohađao sve filmske predstave u lokalnom kinu i postao član filmskog kluba Hackney u istočnom Londonu. Kasnije je sam napisao scenarije prema svojim dramama *Rođendan*, *Kućepazitelj*, *Povratak* i *Prijevara*, kao i brojne druge filmske scenarije koji su postigli uspjeh na filmskim platnima. Jedini filmski scenarij koji je ostao nerealiziran je *U traganju za izgubljenim vremenom* (*Remembrance of Things Past*) prema Proustovu romanu *A la recherche du temps perdu*, a koji je Pinter sastavio 1972. na nagovor Josepha Loseya. Zaljubljenici teatra, kazališnoj ženi Di Travis - bivšoj glumici koja je zbog osjećaja treme napustila glumu te studirala režiju, a onda se povukla da uživa u majčinstvu u Proustovu kraju Longueville i Luneray u Francuskoj, slučajno je dopala u ruke knjiga s tiskanim Pinterovim scenarijem *U traganju...* što ju je 1996. navelo da filmski scenarij adaptira za izvođenje na pozornici. Harold Pinter i Patricia Losey (udovica Josepha Loseya, op. p.) nisu se protivili ovoj ideji, te je 1999. Trevisina adaptacija *U traganju...* bila završena i u okviru proslave Pinterova 70. rođendana postavljena u njenoj režiji na scenu kazališta Cottesloe (najmanje kazalište Kraljevskog narodnog kazališta, op. p.) u studenom 2000, a potom je premještena na veliku pozornicu Olivier kazališta.

Ova predstava bila je najmonumentalniji poklon Haroldu Pinteru koji je - promatrala sam ga - dok smo se skupa zatekli na predstavi u Olivieru, 4. 4. 2001, izgledao sretan u Spinozinom značenju te riječi!

Osim u teatru, Harolda Pintera najčešće možete zateći na igralištu kriketa koji neumorno igra već skoro pola stoljeća, a ujedno je kapetan i "eminence blanc" momčadi "Gaieties".

Udruženje pisaca Velike Britanije (Writers' Guild of Great Britain) nedavno je nominiralo Pintera za Nobelovu nagradu 2001. godine s objašnjenjem da je on "ne samo najvažniji i najutjecajniji dramatičar druge polovice 20. stoljeća, nego i strastveno angažiran u borbi za jednakost, pravdu i mir" (*not only the most important and influential dramatist of the second half of the 20th century, he is also passionately committed to equality, justice and peace*).

S najboljim željama, ili - kako mi je Pinter nekoć sam bio napisao: *With Best Wishes!*

Ian Holm

1993 Moonlight World Premiere

Moonlight transferred to the Comedy Theatre.

Direction **David Leveaux**
Design **Bob Crowley**

"Pinter transcends the particular and reaches into heart of common human experience."

Michael Billington, *The Guardian*

Photographs by Ian...